

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Дилором

иқтисод фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт
университети, Тошкент, Ўзбекистон
E-mail: diloromkos@gmail.com

Аннотация. Мақолада муаллиф томонидан мамлакатимиздаги қулай ишбилармонлик муҳити, хорижий инвесторлар учун яратилаётган имтиёз ва имкониятлар янги лойиҳаларни амалга ошириш масалалари очиб берилган, улар асосида хулосалар шакллантирилди.

Калит сўзлар: кичик бизнес, бозор, молиялаштириш, назорат қилиш, солиқ ставкалари, ишбилармонлик.

Аннотация. В статье автор раскрыл благоприятную бизнес-среду в нашей стране, привилегии и возможности, созданные для иностранных инвесторов для реализации новых проектов, на основании чего были сделаны выводы.

Ключевые слова: малый бизнес, рынок, финансирование, контроль, налоговые ставки, предпринимательство.

Abstract. In the article, the author revealed favorable business environment in our country, the privileges and opportunities created for foreign investors to implement new projects, on the basis of which conclusions were drawn.

Key words: small business, market, financing, control, tax rates, entrepreneurship.

Бугунги кунда иш билан банд аҳоли даромадининг 70 фоиздан ортиғи айнан кичик бизнес ҳисобига тўғри келмоқда. Шу боис, тадбиркорларнинг ҳуқуқларини муҳофаза қилиш мутасадди давлат органлари, муассасалари, ҳуқуқ-тартибот органларининг устувор вазифасига айланди. Давлатимиз раҳбарининг парламентга йўллаган Мурожаатномасида жойлардаги ижтимоий муаммоларни ҳал этишга оид тадбиркорлик ташаббусларини, айниқса, ёшлар ва аёллар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлашга устувор аҳамият бериш зарурлиги қайд этилди. Шунингдек, янги иш ўринларини яратадиган тадбиркорларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашимиз, таъбир жоиз бўлса, уларни елкамизда кўтаришимиз керак, – деган фикрлари тадбиркорларимизга ғурур ва ифтихор бағишламоқда.

Давлатимиз раҳбари жамиятни эркинлаштириш, бизнес юритиш учун ҳуқуқий ва қонунчилик базаси ҳамда зарур шароитларни мунтазам равишда такомиллаштириб бориш муҳим ҳаётий зарурат эканини таъкидламоқда. Соҳа ривожини учун ғоят қулай ва устувор шароитларни яратиб бериш баробарида шуларнинг ҳисобидан иқтисодиётимизнинг ўсиш суръатларини тезлаштириш, аҳолимизнинг иш билан банд бўлиши ва даромад топиши кафолати бўлиб хизмат қилаётгани шубҳасиз.

Демакки, тадбиркорнинг камолида юрт жамоли, тадбиркорликнинг равнақида эл маъмурлиги акс этади – агар чуқурроқ ўйлаб кўрсак, бундан барча-барчамизга фақат манфаат бор. Сир эмас, муқаддам тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишга бел боғлаган кишиларнинг бир қатор бюрократик тўсиқларни ошиб ўтишига тўғри келарди: иш бошлаш арафасида бир қатор идораларга учрашиб, бир талай ҳужжатларни тўлдириши – имзо тўплаши шарт эди. Ҳали у-ҳали бу дарчага бош суқиб, куч-қувватини ва қимматли вақтини мана шу каби ортиқча юмушларга сарф қилиб қўярди.

Сўнгги беш йилда бу соҳани ривожлантиришга қаратилган 2 мингга яқин қонун, фармон ва қарорлар, меъёрий ҳужжатлар қабул қилинди. Уларга асосан, 114 та лицензия ва рухсатнома бекор қилинди, 33 та фаолият тури хабардор қилиш тартибига ўтказилди. Рухсатномаларни расмийлаштириш тартиблари соддалаштирилиб, муддатлари ўртача 2 бараварга қисқартирилди. Ортиқча текширишлар, нақд пул, валюта ва хомашё бўйича кўплаб чекловларга барҳам берилди. Бундай қулайлик ва имкониятлар натижасида янги субъектлар кескин кўпайиб, аввалдан ишлаётганлари фаолиятини кенгайтirmoқда. Охириги беш йилда тадбиркорлар сони қарийб 3 баравар ошди. Кўп ишбилармонлар ўз бизнесини бутун мамлакат миқёсида кенгайтириб, минглаб иш ўринлари яратиб, нуфузли йирик компанияларга айланди. Ички ва ташқи бозорда ўз нуфузи ва брендига эга тадбиркорлар синфи шакллана бошлади.

Президентимизнинг куни-кеча тадбиркорлар билан ўтказган учрашувида айтилганидек, ўтган бир йил давомида соҳа вакилларида келиб тушган минглаб мурожаатларда кўтарилган муаммоларни ҳал этиш ва таклифларни амалга оширишга қаратилган катта дастур, 70 дан ортиқ фармон ва қарорлар қабул қилинди. Бизнесни йўлга қўйиш ва ривожлантириш учун 130 триллион сўм кредитлар, 3,5 триллион сўмлик субсидия ва компенсациялар ажратилди. Қурилиш саноатида цемент, чарм-саноатда бўёқлар ва кимёвий моддалар, мебель саноатида МДФ, фурнитура ва аксессуарлар каби жами 82 турдаги хомашё ва ярим тайёр маҳсулотлар импорт божидан озод қилинди, натижада маҳсулотларнинг таннарини камайтириш учун шароит яратилди.

Албатта, ҳаёт бир жойда тўхтаб қолмайди, давом этади. Бугун дунёда жуда мураккаб вазият юзага келмоқда. Асосий озиқ-овқат ва энергия захиралари нархи осмонга кўтарилмоқда. Шундай экан, унинг Ўзбекистонимизга таъсирини камайтириш керак. Бунинг учун тадбиркорликни янада ривожлантириш, уларга шароит яратиб бериш мақсадга мувофиқ. Бу борада Президентимиз бешта асосий йўналишни кўрсатиб ўтиб, уларнинг ҳар бири бўйича кўплаб ташаббусларни илгари сурди. Биринчи йўналишда корхоналарни тоифаларга ажратиб, уларни қўллаб-қувватлаш бўйича алоҳида ёндашувлар белгиланди. Хусусан, йиллик айланмаси 1 миллиард сўмгача бўлган корхоналар – микро бизнес, 10 миллиард сўмгача бўлгани – кичик бизнес ва 100 миллиард сўмгача бўлгани ўрта бизнес тоифасига киради. Шундан келиб чиқиб, 2023 йил 1 январдан бошлаб микро бизнес учун айланмадан олинадиган солиқнинг амалдаги 4 фоиздан 25 фоизгача бўлган ставкалари ўрнига ягона 4 фоизли солиқ ставкаси жорий этилади. Йиллик айланмаси 1 миллиард сўмдан ошиб, умумий солиқ тўлаш тартибига ўтган корхоналар бир йил давомида фойда солиғини 2 баробар кам тўлайди. Ушбу имкониятлар 370 минг тадбиркорга енгиллик яратади. Юқори салоҳиятли ўрта корхоналар сонини кўпайтириш зарурлиги таъкидланиб, улар учун қатор солиқ ва компенсация имтиёзлари белгиланди.

Ўтган йилги очиқ мулоқотда давлатимиз раҳбари бизнес учун солиқ юкини камайтириш сиёсатини давом эттиришга ваъда берган эди. Пандемия келтирган иқтисодий қийинчиликларга қарамай, 2023 йил 1 январдан бошлаб қўшилган қиймат солиғи ставкаси 12 фоизга туширилиши маълум қилинди. Тадбиркорлар учун яна бир енгиллик. Жорий йил 1 июлдан бошлаб бўш бино ёки фойдаланилмаётган ер участкасига нисбатан солиқларнинг оширилган ставкаларини қўллаш бекор қилинган эди. Президентимиз тадбиркорларнинг шу тарзда илгари ошириб ҳисобланган 2 триллион сўмлик қарзларидан ҳам воз кечилишини айтди.

Иккинчи йўналиш қулай молиялаштириш тизимига оид бўлди. Шу мақсадда кичик бизнес лойиҳаларига 20 триллион сўм йўналтирилиши белгиланди. Бундан ташқари, тижорат банклари халқаро молия институтларидан ҳам маблағлар жалб этади. Тадбиркорлик жамғармаси томонидан кафиллик бериш имкониятлари қўшимча 2 баробарга оширилади. Натижада камида 15 минг нафар тадбиркорнинг кредит олишдаги гаров масаласи ҳал бўлади. Учинчи йўналишда туман ва шаҳарларнинг шароитидан келиб чиқиб, бизнес учун алоҳида ёндашувлар жорий этиш масаласи кўрилди. Келгуси йилдан шарт-шароити бўйича барча туман ва шаҳарлар 5 та тоифага ажратилади. Уларда солиқ, субсидия, кредит фоизлари учун компенсация ва кафиллик бериш, инфратузилмага улаш бўйича алоҳида тартиблар белгиланади. Ерни хусусийлаштириш учун

белгиланган сумма, яъни, ер солиғининг 20 карраси миқдоридаги тўлов Тошкент шаҳри ва вилоят марказларида 10 каррага, бошқа ҳудудларда 5 каррага пасайтирилади.

Тўртинчи йўналиш тадбиркорларнинг мулк ҳуқуқи ҳимояси ҳақида бўлди. Ер ва мулк ажратиш ҳақидаги қарорларни бекор қилиш, тергов жараёнида мол-мулкни хатлаб қўйишни фақат суд ҳал қилиши таъкидлаб ўтилди. Шунингдек, тадбиркорларнинг судларга мурожаат қилиш имконияти кенгайтирилади. Жумладан, маъмурий судларга ариза беришда давлат божи ставкаси 2 баробар камайтирилади. Тадбиркорларнинг солиқ идоралари қарори устидан судга шикоят киритиш муддати ҳозирги 1 ойдан 3 йилгача узайтирилади. Давлатимиз раҳбари тадбиркорлар билан мулоқот чоғида мен сизларнинг адвокатингизман деб бежиз таъкидламади.

Бешинчи йўналишда тадбиркорлар фаолиятини назорат қилиш ва уларни жавобгарликка тортиш масалаларига тўхталиб ўтилди. Аввало, тадбиркорларга нисбатан янги жавобгарлик ва жазо чораларини жорий этишга 3 йиллик мораторий эълон қилинди. Келгуси йилдан 26 та идоранинг такрорланувчи назорат функциялари бекор қилинадиган бўлди.

Давлатимиз раҳбари солиқ текширувларига оид жарималар тури кўплиги ва оғирлиги бўйича жуда кўп мурожаатлар бўлганига эътибор қаратди. Мисол учун, ойига ўртача 1 миллион сўм солиқ тўлайдиган кичик тадбиркорларга 5 миллиондан 10 миллион сўмгача молиявий жарима қўлланмоқда. Яъни, кичик тадбиркорлар учун ҳам, йирик корхоналар учун ҳам жазо бир хил. Президент барча турдаги текширувлар Бизнес-омбудсман томонидан мувофиқлаштирилиши, жарималар миқдори тадбиркор тўлаётган солиқ миқдоридан ошмаслиги кераклигини таъкидлади. Умуман, энди савдо соҳасида ишлайдиган тадбиркорларни қарийб 30 йилдан бери қийнаб келадиган муаммо барҳам топади – яъни, савдо қоидаларини бузганлик учун жиноий жавобгарлик тўлиқ бекор қилинади.

Хулоса қилиб айтмоқчиманки, тадбиркорга ҳозиргидек қулай шароит ҳеч қачон яратилмаган. Авваллари тадбиркор, ишбилармон деб оғиз кўпиртиларди-ю, аммо улар йўлидаги бюрократик тўсиқларни санаб адоғига етиб бўлмасди. Катта даромад топган ишбилармоннинг боши текширувдан чиқмасди. Энди давлатимиз раҳбари тадбиркорларни кўмакчим, деб атамоқда, имтиёзлар бермоқда. Масалан, сўнгги беш йилда солиқлар тури 16 тадан 9 тага қисқарди. Яқингача Пенсия, Мактаб ва Йўл жамғармаларига бизнес учун оғир юк бўлган 3,2 фоизли йиғимлар тўланар эди. Ушбу йиғимлар корхоналарнинг фойдасидан қатъий назар, оборотдан олиниб, уларнинг миқдори корхоналарнинг камида 25-30 фоиз фойдасига тенг эди. Молк-мулк, даромад солиғи ва ижтимоий солиқлар ставкалари 2 баробарга камайтирилди. Яқин ўтмишда тадбиркорлик юртдошларимиз

учун уддалаб бўлмас машаққат бўлиб туюларди. Сабаби, бож тўловлари қимматлиги, ер, хомашё олиш, корхона очишдаги қатор тўсиқлар, лицензиялар, рухсатномалар, бир амаллаб бизнесни йўлга қўйиб олганда ҳам, текширувчилар, назоратчилар тадбиркорларнинг ҳафсаласини пир қиларди. Ниҳоят, тадбиркорлар, бизнес бошлашга иштиёқмандлар учун яхши замонлар келди. Тадбиркор йўлига тўсиқ бўлиш давлат сиёсатига хиёнат деб қабул қилинди. Асоссиз текширувларга чек қўйилди, экспортёрлар рағбатлантирилди, ишбилармонлик ташаббуслари тўлиқ қўллаб-қувватланди. 2020-2021 йилларда тадбиркорлик субъектларига 2016 йилга нисбатан 4-5 баробар кўп маблағ ажратилгани ҳам бу соҳага давлат раҳбари даражасида жуда жиддий эътибор қаратилганини кўрсатади. Кўп ишбилармонлар ўз бизнесини бутун мамлакат миқёсида кенгайтириб, минглаб иш ўринларини яратди ва нуфузли йирик компанияларга айланди. Ички ва ташқи бозорда ўз нуфузи ҳамда брендига эга тадбиркорлар синфи шакллана бошлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Sobirovna, K. D., Gafurovich, A. N., Abdugafarovich, S. A., & Hamrakulovich, K. A. (2021). DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP-A SPRINGBOARD FOR ENSURING MACROECONOMIC STABILITY. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol, 27(2)*.
2. D.Kosimova, B.Mullaboyev. Improving Human Resource Management in the Oil and Fat Industry Based on Structural Changes. *International Journal of Advance and Innovative Research*.(Impact factor 7.36)/Volume08, Issue 02, January 2019, p.41-46.
3. Д.С.Косимова. Саноат корхоналарида маҳсулот рақобатбардошлигини оширишнинг йўналишлари. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар» илмий электрон журнал.№2.2019. март-апрель.
4. Д.С.Косимова, С.Гульманов. Стратегическая эффективность управления потенциалом регионального агропромышленного комплекса // Региональная экономика: теория и практика. – 2020. – Т. 18, № 5. – С. 951 – 965.<https://doi.org/10.24891/re.18.5.951> <http://fin-izdat.ru/journal/region/>
5. .D.S.Kosimova. Improving Human Resource Management in the Oil and Fat Industry Based on Structural Changes. *International Journal of Advance and Innovative Research*.(Impact factor 7.36)/Volume08, Issue 02, January 2019, p.41-46.
6. Д.С.Қосимова. "Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик". Дарслик. Т.: "Инновацион ривожланиш" нашриёт манба уйи. 15 б.т. 2020 й.
7. Д.С.Косимова. Эффективность управления потенциалом регионального агропромышленного комплекса. "Минтақалар экспорт салоҳиятини оширишда инвестиция дастурларидан самарали фойдаланиш

истиқболлари” мавзусида республика илмий-амалий анжуманини. Т.:ТДИУ. 2020 йил 20 октябр.

8. Д.С.Косимова, И.Мухторова. Влияние цифровизации экономики на современную эволюцию финансовой системы и преподавание финансово-экономических дисциплин. “Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётни ривожлантиришнинг устувор йўналишлари” мавзусида талабалар илмий-амалий анжумани. 2020 йил 3 декабрь

9. Д.С.Косимова, А.Адашев. Пандемиянинг иқтисодиётга таъсирини юмшатишда кичик бизнеснинг ижтимоий аҳамияти. “Ўзбекистон Республикасининг Ҳаракатлар стратегияси: макроиқтисодий барқарорлик, инвестицион фаоллик ва инновацион ривожланиш истиқболлари” мавзусида халқаро илмий анжумани. 2020 йил 10-11 декабрь. Тошкент давлат иқтисодиёт университети.

10. Д.С.Косимова, И.Мухторова. 2020-yilning birinchi yarimi shokidan keyin jahon iqtisodiyoti. “Ўзбекистон Республикасининг Ҳаракатлар стратегияси: макроиқтисодий барқарорлик, инвестицион фаоллик ва инновацион ривожланиш истиқболлари” мавзусида халқаро илмий анжумани. 2020 йил 10-11 декабрь. Тошкент давлат иқтисодиёт университети.

11. Sobirovna, Kosimova Dilorom, Akbarov Nodir Gafurovich, and Sobirov Abdurasul Abdugafarovich. "Forming A Management System Of Organizational Culture Of The Enterprise." NVEO-NATURAL VOLATILES & ESSENTIAL OILS Journal| NVEO (2021): 4271-4278.m

12. Abrorjon, Kucharov, and Ishmanova Dinora. "XALqARO BIZNESDA GLOBALLASHUVNING ROLI." Архив научных исследований 1.1 (2021).

13. Molyneux, Philip, and Munawar Iqbal. Banking and financial systems in the Arab world. Springer, 2016.

14. Kucharov, Abror S., et al. "Digitalization of the Strategic Management Systems of the Oil and Gas Industry Enterprises." Big Data in the GovTech System. Springer, Cham, 2022. 119-125.

15. Khodjaev, Fazliddin Elmurodovich. "Functional models of logistics management in the development of exports in Uzbekistan." Asian Journal of Research in Business Economics and Management 11.9 (2021): 26-33.

16. Muxtorova, Indira Yasharbek Qizi. "KORXONA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA TASHKILIY MADANIYATNI TO'G'RI SHAKILLANTIRISHNING AHAMIYATI." Academic research in educational sciences 2.9 (2021): 794-800.

17. Маҳмудова, Нозимахон Бахриддинхонова. "ХИЗМАТЛАР БОЗОРИНИ МОҲИЯТИ ВА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ЯРАТИЛИШИ." EDITORIAL BOARD (2022): 182.

18. Хажиев, Бахтиёр, Бекзод Мамарахимов, and Қувондиқ Шарипов. "Иқтисодиёт_назарияси_УМК." Архив научных исследований 10 (2020).

19. Абдуллаева, М. (2021). Формирование патриотической культуры у военной молодежи в современных условиях на примере жизнедеятельности З.М. Бабура. in Library, 21(1), 1–14. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/archive/article/view/8757>